

РОЛЬ ТЕХНОЛОГІЙ ФАСИЛІТАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ ТА ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Світлана Мединська
старший викладач
Університет імені Альфреда Нобеля
medynska@duan.edu.ua

Сучасна вища освіта є рушійною силою розвитку суспільства, а тому швидко повинна швидко реагувати на критичні зміни зовнішніх факторів для адаптації та стабілізації внутрішніх процесів. Спершу початок пандемії COVID-19 у 2020 році, а потім повномасштабна війна в Україні в результаті агресії з боку РФ у лютому 2022 р. викликали серйозні періоди турбулентності в суспільстві й, відповідно, освітньому середовищі.

Умови воєнного часу вимагають значних змін в освітньому процесі не лише через неможливість повернення до повноцінного офлайн навчання й застосування в кращому випадку змішаного навчання з питань безпеки та через вимушений виїзд закордон чи внутрішнє переміщення значної кількості студентів. Окремою проблемою став психічний стан усіх учасників освітнього процесу й наявність у них посттравматичного синдрому, суттєвих емоційних коливань та постійного стану невизначеності. Водночас, такі вимушені міграційні процеси підняли питання рівня сформованості полікультурної комунікативної компетентності наших співвітчизників, які мають бути готовими вивчати мову країни перебування, дізнаватися про етнічні та культурні особливості інших країн, проте зберігати почуття власної гідності, інтегруватися в світову систему, взаємодіяти з іншими національностями, але не втрачати своєї національної ідентичності. Полікультурна комунікативна компетентність дає нагоду взаємодіяти та ефективно спілкуватися в різних ситуаціях з представниками різних культур на основі принципів визнання культурної різноманітності, рівноправності, толерантності, органічності зв'язку та усвідомлення власної ідентичності.

Зазначені фактори вимагають термінового перегляду педагогічних технологій, які застосовуються в процесі навчання, з акцентуванням та активним використанням тих, які націлені саме на стабілізацію психологічного стану, комунікацію та взаємодію учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану та змішаного навчання.

Такими педагогічними технологіями є технології фасилітації, в разі ефективного застосування яких відбувається «створення такої взаємодії, за якої акцентується індивідуальний досвід учасників, взаємодія та взаємообмін індивідуальних контекстів розуміння навчальної інформації та становлення суб'єктності як відмінної характеристики навчальної діяльності» [1]. Тобто викладач виступає в ролі фасилітатора на заняттях у разі застосування цих технологій і має демонструвати певні уміння. Зокрема,

Волошко Г. зазначає такі уміння, як «емпатійне слухання, уважне спостереження за поведінкою учасників, встановлення ефективної комунікації в групі, корекцію дій учасників і дотримання правил взаємодії, заохочення активної позитивно-спрямованої поведінки, організацію безпечного зворотного зв'язку між учасниками освітнього процесу, демонстрацію стриманості й терпіння, відстоювання нейтральної позиції під час оцінювання навчальних продуктів, що є критично важливими в освітньому процесі» [4, с. 73]. На думку О. Галіцан, фасилітатор має досконало володіти технологіями комунікації, бути чутливим до змін і настроїв групи, щоб швидко реагувати на них, обізнаним, кваліфікованим і гнучким, щоб легко підбирати методи фасилітації залежно від ситуації, проблеми та самої групи [5]. При цьому С. Березка вважає, що спрямовування та структурування дискусії групи під час розв'язання проблем, орієнтування в різних видах діалогів, бесід і зустрічей, швидка реакція на зміну обставин та мотивування учасників на особистісні зміни й саморозвиток є ключовими здібностями фасилітатора [2]. Такий підхід матиме подвійний ефект: позитивний вплив на психологічний стан студентів та як приклад комунікативної поведінки в умовах полікультурного середовища.

Оскільки, як стверджують дослідники Галіцан О. А. та Курлянд З. Н., в своєму змісті педагогічна фасилітація відбувається «в площині конструктивно-діалогічної, перцептивно-невербальної та інтерактивної комунікації», а також базується на здатності викладача конструювати «конгруентне, розвивальне, толерантне середовище», таке освітнє середовище буде за своїми умовами наближене до полікультурного середовища в контексті вербальної та невербальної комунікації, толерантності та взаємодії [6].

Узагальнюючи позиції науковців, дослідниця Шевченко К.О. виділяє такі найбільш значущі характеристики педагогічної фасилітативної взаємодії, які водночас є критично важливими для формування полікультурної комунікативної компетентності в умовах воєнного стану:

– співпраця: взаємодія викладача зі студентами між собою ґрунтується на розумінні й підтримці, а організація діяльності та взаємодії спрямована на конструктивне вирішення проблемних завдань;

– власна позиція: за кожним учасником взаємодії визнається право на власну думку, позицію, що має на увазі щире зацікавлення у думці інших і не нав'язуванні власної думки;

– індивідуальність та рівність: кожен суб'єкт визнається неповторною особистістю, рівною серед інших у прояві своєї індивідуальності;

– саморозкриття: фасилітатор педагогічно грамотно й відкрито виявляє свої власні почуття й емоційні переживання, знімаючи психологічні бар'єри відчуженості між учасниками взаємодії;

– залученість кожного до спільної діяльності: співучасть студентів в організації діяльності з викладачем, спільне прийняття рішень про форми, способи й норми здійснення взаємодії, колективна відповідальність за прийняті рішення;

– організація простору: фасилітативна організація простору дозволяє вільно встановлювати зоровий контакт, виконувати спільні дії, обмінюватися вербальними й невербальними засобами комунікації, емоційними станами, забезпечуючи зворотній зв'язок і взаєморозуміння [7, с. 260].

Технології фасилітації є критично важливими в умовах воєнного стану саме для формування полікультурної комунікативної компетентності, оскільки зазначена компетентність є комплексною та включає такі ключові загальні та спеціальні компетентності, як здатність працювати в міжнародному контексті, навички міжособистісної взаємодії, вміння визначати, формулювати і вирішувати проблеми, здатність працювати в команді та автономно, здатність працювати у міжнародному середовищі на основі позитивного ставлення до несхожості інших культур, поваги до різноманітності та мультикультурності, розуміння місцевих і професійних традицій інших країн, розпізнавання міжкультурних проблем у професійній практиці, здатність до співпраці з діловими партнерами і клієнтами, уміння забезпечувати з ними ефективні комунікації та інші.

Як зазначають вітчизняні дослідниці Волкова Н.П. та Степанова А.А., технології фасилітації підвищують ефективність процесу групового прийняття рішень, створюють та підтримують сприятливий морально-психологічний клімат у групі через залученість у процес обговорення, забезпечують обмін досвідом, створюють умови конструктивної взаємодії учасників освітнього процесу, активізують комунікативну діяльність та позитивну мотивацію студентів, що допомагає їм набути досвіду вирішення й запобігання особистих й професійних проблем комунікації, конфліктних ситуацій [3, с. 232], що безпосередньо пов'язано з формуванням полікультурної комунікативної компетентності.

Реалізуюючи фасилітативний підхід в освітньому процесі в умовах змішаного навчання під час воєнного стану для формування полікультурної комунікативної компетентності, особливо ефективними зазначаємо такі технології, як «Світове кафе», «Парадигма позитивних змін» та «Динамічна фасилітація». Метод «Світове кафе» передбачає роботу в малих групах по 3-5 студентів з одним «господарем столу» з постійною зміною складу груп для обговорення ряду питань з однієї проблемної теми, наприклад національні стереотипи, причини їх виникнення та методи усунення, що в умовах онлайн навчання ефективно реалізується через платформу Zoom в окремих сесійних залах. Метод «Парадигма позитивних змін» акцентує увагу на вивченні позитивного досвіду групи, а не перешкод, та може застосовуватися для вивчення тем з менеджменту мультикультурної компанії, зокрема питань управління та лідерства, мотивації, стратегій комунікації тощо. Під час застосування «Динамічної фасилітації» учасники вільно висловлюють свої думки, а фасилітатор категоризує ідеї як пропозиції, сумніви, факти та склад проблеми, що можна використати, наприклад, розглядаючи кейс щодо роботи мультикультурної команди та конфліктні ситуації, які в них виникли, з підбиттям підсумків та прийняттям загального рішення. Особливо в нагоді при

застосуванні технологій фасилітації може стати онлайн дошка Miro, на яку можна прикріпляти віртуальні нотатки, створювати ментальні карти в синхронній та асинхронній взаємодії, а також платформа Mentimeter як інструмент для збору та аналізу думок і очікувань студентів всієї групи..

Отже, фасилітативний підхід в освітньому процесі допомагає створити сприятливий морально-психологічний клімат та інтерактивне середовище, організувати співробітництво учасників освітнього процесу, розвивати ініціативу, комунікацію, креативність, покращити міжособистісну взаємодію та психологічний стан як студентів, так і викладача в умовах воєнного стану.

Література

1. Авдеева І. М. Принципи педагогічної фасилітації/ І. М. Авдеева // Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України/ За ред. академіка С. Д. Максименка. – К.: Главник, 2005. – Вип. 26. В4-х т., т. 1. – с. 24-28.
2. Березка С. В. Педагогічна фасилітація у ЗВО: теоретичні аспекти підготовки особистості викладача/ Березка С. В.// Педагогічна та вікова психологія. – № 4. – Том 2. – 2019. URL: http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2019/part_2/3.pdf.
3. Волкова Н. П. Фасилітатор як важлива рольова позиція сучасного викладача вишу/ Волкова Н. П., Степанова А. А.// Вісник університету імені Альфреда Нобеля «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки, 2018. – № 1 (15). – с. 228-234.
4. Волошко Г. Фасилітативний підхід як умова організації реверсивного навчання майбутніх педагогів// Теорії та технології інноваційного розвитку професійної підготовки майбутнього вчителя в контексті концепції «Нова українська школа»: монографія/ за заг. ред. А. А.Сбруєвої. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. – 492 с. – с. 61-82.
5. Галіцан О. А. Формування педагогічної фасилітації майбутніх учителів у процесі навчання у вищому навчальному закладі/ О. А. Галіцан// Наукові праці. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. Випуск 5 (155). Частина I. – Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2009. – С. 223-227.
6. Галіцан О. А. Детермінанти підготовки майбутніх вчителів до педагогічної фасилітації у професійній діяльності/ Галіцан О. А., Курлянд З. Н.// Теорія і методика професійної освіти, № 21(1). – 2020. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/21/part_1/38.pdf.
7. Шевченко К.О. Педагогічна фасилітація у контексті професійної компетентності вчителя / К. О. Шевченко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки. – 2014. – Вип. 2.13. – С. 258-263. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdups_2014_2.13_46.